

## Posudek disertační práce

**Autor práce:** Mgr. Přemysl Ovský, Katedra antropologie FF ZČU

**Název práce:** Česká cizokrajná etnografie: Od cestopisů k sociokulturní antropologii

**Posudek vypracoval:** PhDr. Jiří Woitsch, Ph.D., Etnologický ústav AV ČR, v. v. i.

Předložená disertační práce se věnuje prozatím spíše opomíjenému tématu z dějin českojazyčné etnologie/etnografie/národopisu. Je psána se značným zaujetím pro téma, znalostí velice rozsáhlého spektra literatury a pramenů, má poměrně přehlednou strukturu, celkově je zjevné, že téma doktoranda „baví“ a byl do něj bytostně ponořen. Na druhou stranu je evidentní, že mnohem silnější stránkou Mgr. Ovského je popis, zatímco analýza stojí spíše v pozadí. To samé platí i pro absentující snahu o kritické uchopení jakýchkoliv teoretických konceptů. Některé jsou sice v textu opakovaně referovány ve smyslu jejich existence, k jejich promyšlenému využití ale spíše nedochází. V tomto směru je celá disertace tak trochu promarněnou šancí, protože namísto uceleného příběhu, či nového vysvětlení podoby a proměn zájmu o tzv. cizokrajný terén nabízí tříšť bio-bibliografických črt a skutečně zůstává velmi dílčím „příspěvek k dějinám české cizokrajné etnografie“ (s. 180). K jednotlivým dle mého názoru problematickým bodům práce se vyjadřuji níže a zaměřuji se právě na ně, zároveň ale zdůrazňuji, že disertaci považuji za kvalitní, poznámky je tak třeba chápat jako východisko pro debatu při obhajobě, resp. podněty pro další autorovo bádání. Případné publikaci práce by dle mého názoru mělo předcházet další přepracování, promyšlení teoretické perspektivy, zahrnutí širšího spektra literatury i změna struktury textu.

**Cíle a celkové pojetí práce:** Konceptuální rámování práce a vymezení jejích cílů (uvedené stručně na s. 10) považuji za krajně nedotažené, a především málo ambiciózní až banální. Formulace „*Hlavní tezí této disertační práce je myšlenka, že obraz kulturní jinakosti prezentovaný českými cestovateli a etnografy není objektivní daností, ale odvíjí se od pohledu jednotlivých autorů.*“ a „*Cílem projektu je tedy poprvé komplexně představit tradici zájmu českých cestovatelů, protoetnografů a etnografů o exotické kultury a podrobit kritické analýze pohled významných cestovatelů a etnografů na jimi prezentovanou exotickou jinakost.*“ pak, bohužel, poměrně věrně odrážejí celý obsah práce. Autor skutečně „dokázal“, že náhledy na jinakost se lišily autor od autora a odpovídaly myšlenkovému světu doby, ve které tyto texty vznikaly. Dalo se ale vůbec čekat něco jiného? Je též pravdou, že na příkladech vybraných osobností autor jakýmsi způsobem představil dějiny cizokrajné etnografie, rozhodně to ale neučinil „komplexně“ a dovolil bych si polemizovat i s tím, že práce obsahuje výrazné akcenty na „kritickou analýzu“.

Uvedené souvisí (viz kapitola Teorie a metodologie na s. 13–24) s tím, jak autor práci uchopil po stránce teoreticko-metodologické. Je zcela symptomatické, že uvedená kapitola obsahuje důležitý terminologický exkurz a P. Ovský se v ní vyjadřuje k pramenné základně (ta je úctyhodná a je zjevné, že autor se stovkami původních textů a množstvím archivních pramenů skutečně pracoval). Malý zbytek kapitoly se věnuje hermeneutické metodě (její aplikaci v práci nezpochybňuji) a pak už jen následují dva zcela mimoběžné odstavce o postkolonialismu a kuhnovských vědeckých revolucích (s. 23–24, P. Ovský by měl vysvětlit, kde a jak tyto teorie, resp. komplexy teorií v práci využil). Autor se tedy explicitně nehlásí k žádné teorii a ani žádnou, obávám se, v práci reflektovaně nepoužívá. Zdůrazňuji, že

programová neteoretičnost a popisnost může být za určitých okolností přijatelná a vhodná, neměla by ale vést k simplifikaci.

Hlavní přínos disertace P. Ovského (a tomto směru byly cíle práce splněny v míře vrchovaté) tedy spatřuji v utřídění faktografických poznatků o životě a díle 11 vědců, spisovatelů a cestovatelů. Dále rozčlenění těchto osob do určitých – někdy dosti vágně – vymezených skupin a popis společensko-intelektuálního milieu, ve kterém působili a které ovlivnilo jejich dílo. Řada v textu prezentovaných informací je podstatná, zajímavá a zasloužila by si další rozpracování. Za patrně nejdůležitější považuji (zde i na úrovni analýzy a interpretace) komplexní postižení intelektuálního vývoje L. Holého (s. 162–169) ve smyslu explicitního „odhalení“ jeho (v posledních desetiletích z ideologických důvodů zamlčovaného) striktně marxistického zaměření, které v určité fázi kariéry unikátně propojil s s britským antropologickým funkcionalismem. Jen in margine upozorňuji, že Holý v roce 1961 nezískal titul Ph.D. ale samozřejmě CSc.

**Obsah a struktura práce:** Práce je členěna klasickým a „osvědčeným“ chronologickým způsobem. Po představení cílů disertace, použitých zdrojů a metod (teorie, jak jsem uvedl výše chybí) následuje kompilativní exkurz (s. 25–40) do dějin staršího zájmu o mimoevropský etnografický terén, poté přichází jádrová a na originálním autorově výzkumu postavená empirická část textu (s. 41–171), závěr (172–180) a posléze obvyklý formální aparát. Z uvedených částí považuji z různých důvodů za nejproblematictější právě kompilativní kapitoly a závěr disertace.

Při představení „Tradice zájmu o cizí země a kultury“ a „Rozvoje rasismu“ se P. Ovský tak trochu chytil do pastí potřeby dát svojí analýze nějaký kulturně-historický úvod a kontext, jinými slovy vystavět text (jako řada autorů, kterým se posléze věnuje) důsledně evolucionisticky. Potřebné to nebylo ani v nejmenším a ani jedna z kapitol nemusela být zařazena. Když už se tak stalo, nelze než bohužel konstatovat, že jsou obě postaveny na krajně omezeném spektru (chybí jakákoliv novější zahraniční literatura, chybí M. Křížová, A. Jůnová-Macková, M. Šimůnek) navíc krajně problematické (I. Budil, M. Borovička) literatury. V důsledku se tak jedná o bezcenný kompilát z kompilátů, který by obtížně obstál i na úrovni magisterské práce.

Empiricky originální i když výkladově plošší je část věnovaná cestovatelství, tzv. protoetnografii a (profesionální) cizokrajné etnografii. Jako na jiných místech tohoto posudku oceňuji v případě zmíněných kapitol autorovu akribii, znalost pramenů a literatury i schopnost srozumitelné formulace. O některých dílčích, zejména koncepčních, otázkách by bylo nicméně možné i zde polemizovat. Zejména kapitola Cizokrajná etnografie a její institucionalizace (s. 116–171), což autor i sám přiznává, zahrnuje čtyři zcela různorodé (generačně, profesně i jinak) badatele, jejichž dílo, obávám se žádné výrazné společné rysy nemělo. Pozastavit se je nutné u zařazení nesporně schopného ale akademicky neškoleného V. Marka mezi profesionální vědce; naproti tomu je až nepochopitelné upozadění A. Musila, který založením Orientálního ústavu přispěl k institucionalizaci cizokrajné etnografie u nás jako málokdo. Autor by měl (ne)výběr těchto badatelů podstatně lépe odůvodnit a při obhajobě vysvětlit.

Asi největším zklamáním celé práce je její Závěr na s. 172–180, který sensu stricto není závěrem ale rozšířeným abstraktem. P. Ovský totiž není schopen přehledně a přesvědčivě formulovat zásadní empirická (nebo jiná) zjištění. Namísto toho jen opakuje, již řečené, a to navíc – což rozpačitý dojem jen posiluje – krajně problematickým způsobem, kdy kapitolu cca ze 2/3 tvoří pasáže doslovně nakopírované z předchozích stran práce. Zde je tedy na místě požadavek, aby kandidát stručně a třeba v deseti „úderných“ větách shrnul, co ve svém disertačním výzkumu vlastně zjistil.

**Formální stránka textu:** Práce je psána (na současné české poměry) až překvapivě kultivovaným jazykem, přehledně a formulačně i jinak srozumitelně. Autor poměrně přesvědčivě vysvětluje užívaný pojmový aparát, který následně v textu jednotně používá. Po jazykové a stylistické stránce tak práci nejde prakticky nic vytknout. Čistě formální/typografické prohřešky se v textu nicméně bohužel vyskytují, a to ve značné míře (autor všude namísto pomlčky užívá spojovník, indexy odkazů klade před interpunkční znaménka, poznámky pod čarou často nezačíná velkým písmenem a neukončuje tečkou, chybné je též odsazování odstavců pod nadpisy).

Za takřka bezchybné a dovolil bych si říci vzorové považuji zpracování seznamu literatury a pramenů, koneckonců i způsob odkazování je napříč textem poctivý a jasný, nezaznamenal jsem žádné formální či dokonce etické prohřešky. Zajímavá i když spíše doplňková je i obrazová příloha na s. 208–219, obě cizojazyčná shrnutí též snesou přísná kvalitativní měřítka.

### **NAVRHOVANÁ KLASIFIKACE**

Předložená disertační práce přes výše uvedené výtky splňuje formální, obsahová i kvalitativní kritéria kladená na tento typ textu, autor nepochybně prokázal schopnosti samostatně bádát a formulovat, a proto práci **DOPORUČUJI K OBHAJOBĚ.**

V Praze, 9. října 2023

PhDr. Jiří Woitsch, Ph.D.